

TYANALI APOLLONIUS'UN PYTHAGORASÇI KÖKENLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet EVREN*

ÖZ

Kapadokyalı bir bilge olan Tyanalı Apollonius düşünce tarihinde kendisine yer bulabilmiş bir düşünürdür. Apollonius, günümüze ulaşan "Mektuplar" adlı eserinde kendisini Pythagorasçı bir düşünür olarak tanıtmaktadır. Bu çalışmada "Mektuplar" adlı eserinden hareketle Apollonius'un düşünceleri üzerinde Pythagorasçı felsefenin etkileri ele alınmaktadır. Zira Apollonius'un ahlaktan sanata, bilimden politikaya kadar pek çok konudaki düşüncelerini ihtiva eden söz konusu eserinde Pythagorasçı ve Yeni Pythagorasçı düşüncenin izleri açıkça görülmektedir. Apollonius, Pythagorasçı düşüncede yer alan ruh göçü, ruhun ölümsüzlüğü ve ruhun arındırılması gibi görüşlere eserinde yer vermektedir. Yine Apollonius'un Pythagorasçılıktan etkilenerek insanın kendisini denetim altında tutmasını salık veren bir ahlaksal yaşam teklifinde bulunduğu görülmektedir. Pythagorasçıların politika ve yönetime dair düşünceleri de Apollonius'un politika felsefesine ilişkin fikirlerini etkilemiştir. Nitekim Apollonius, Mektuplar'da Pythagorasçı felsefede yer alan "bilgelerin kral olması" fikrini kabul etmekte ve desteklemektedir. Bununla birlikte Apollonius, Pythagorasçıların "bilgelerin kral olması" gerektiği şeklindeki düşüncesiyle de yetinmeyip, Stoacı düşüncedeki tüm yeryüzünü vatan olarak görme anlayışını ve dünya vatandaşlığı görüşünü de savunmaktadır. Bu çalışmada Tyanalı düşünür Apollonius'un pek çok alandaki görüşleri üzerinde açık bir şekilde Pythagorasçı etkilerin olduğu saptanmış ve söz konusu etkiler gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tyanalı Apollonius, Pythagoras, Ahlak, Politika, Dünya Vatandaşlığı.

AN EVALUATION OF THE PYTHAGOREAN ORIGINS OF APOLLONIUS OF TYANA

ABSTRACT

Apollonius of Tyana, a scholar from the province of Cappadocia, has his place in the history of thought. In his extant work *The Letters*, Apollonius introduces himself as a Pythagorean philosopher. This study, based on *The Letters*, deals with the effects of the Pythagorean philosophy on the ideas of Apollonius of Tyana. Apollonius' thoughts on morals, art, science, and politics have overtones of Pythagorean, and New Pythagorean thought as realized in that work. In that work, Apollonius mentions transmigration of the soul, the immortality of the soul, and purification of the soul which have places in the Pythagorean thought. Influenced by the Pythagorean thought, Apollonius puts forward a proposal that commends a moral life so that one may be under self-control. The Pythagorean thoughts on politics and administration had impacts on Apollonius' thoughts on the philosophy of politics. Apollonius, in the *Letters*, seems to have accepted and supported the idea of "the philosopher king who has a love of wisdom" that is mentioned in the Pythagorean thought. Yet, Apollonius is not content with the idea of "the philosopher king who has a love of wisdom", he also supports the Stoical idea that believes in the world citizenship which considers the whole land as homeland. This study puts forth that on his views in many fields, Apollonius of Tyana had clearly Pythagorean impacts, as examined.

Key Words: Apollonius of Tyana, Pythagoras, Morals, Politics, World Citizenship.

* Dr. Öğretim Üyesi, Mehmet Evren, Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, mehmet_efesus@hotmail.com, ORCID:0000-0003-3237-7526.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2022 Bahar, sayı: 33, ss. 23-40

Makalenin geliş tarihi: 18.02.2022

Makalenin kabul tarihi: 06.04.2022

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2022, issue: 33, pp.: 23-40

Submission Date: 18 February 2022

Approval Date: 06 April 2022

ISSN 2618-5784

Giriş

Tyanalı¹ Apollonius² üzerine pek çok şey yazılmış ve söylenmiştir. Bunlardan bazıları efsane biçimine bürünmüştür. Apollonius'un biyografisini ilk defa kaleme alan Lucius Flavius Philostratus (MS 175-245), bu eserinde, onun Pers, Mısır ve Hindistan'a yaptığı ziyaretlerden ve buralarda tanıştığı önemli şahıslardan söz etmekte ve ayrıca onun mucizevi davranışları olduğunu ifade etmektedir.³ Antik Yunan felsefesi uzmanı Eduard Zeller de, Apollonios'un büyücü rolüyle ve şüphesiz efsanevi ünüyle Roma İmparatorluğu'nu altını üstüne getirdiğini söylemektedir.⁴ Yaşadığı dönemde kendisi hakkında anlatılan bu hikâyeleri onaylayan Apollonius, gelecekte de bu hikâyelerden bahsedileceğine dair görüşlerini *Mektuplar* isimli çalışmasında şöyle ifade etmektedir:

“Benim hakkımda iki tane hikâye anlatılıyor ve gelecekte de anlatılacak, bunda şaşırtıcı olan ne? Bir insanın olağanüstü biri olduğu düşünüldüğü zaman birbiriyle çelişen hikâyelere konu olması kaçınılmazdır. Pythagoras, Orpheus, Platon ve Sokrates'i düşün. Onlarla ilgili sadece sözlü değil yazılı gelenekte de birbiriyle çelişen hikâyeler anlatılmıştır (...)”⁵

Bu çalışmada Tyanalı Apollonius'un efsanevi kişiliğinden ve onu konu edinen olağanüstü hikâyelerden ziyade Apollonius'un düşüncelerindeki

¹ Tyana Antik Kenti, günümüzde Niğde ili Bor ilçesi Kemerhisar beldesinde yer almaktadır. Bu kent (MS 371) yılında Kapadokya'yı ikiye bölen Roma İmparatoru Valens döneminde, İkinci Kapadokya eyâletinin başkenti olmuştur. Bkz. Ahmet Ünal, “Sunuş: Yeni Türk Kazıları Başlarken Güney Kapadokya'nın Eşsiz Metropolü Tyana Üzerine Bazı Düşünceler”, içinde *Tyana Kazı ve Araştırmalar- I*, ed. Osman Doğanay, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2019, 14.

² Tyanalı Apollonius'un doğum ve ölüm tarihi ile ilgili kesin bir malumat yoktur. Onun Kapadokya'nın güneyinde bulunan Tyana Antik Kenti'nde, Hristiyanlığın ilk devirlerinde (MÖ 4) doğduğuna ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Bkz. Lucius Flavius Philostratus, *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*, Volume I, çeviren. F.C. Conybeare, Londra: William Heinemann, 1912, ix. Philostratus, Apollonius'un, öldüğü yere ilişkin de kesin bir bilgi bulunmadığını bildirmekte birlikte öldüğünde bazılarının göre seksen, bazılarının göre ise doksanı hatta yüz yaşını geçtiğini ifade eder. Bkz. Lucius Flavius Philostratus, *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*, Volume II, çeviren. F.C. Conybeare, Londra: William Heinemann, 1912, 399.

³ Philostratus, *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*, Volume I, xi, 457, 459.

⁴ Eduard Zeller, *Greک Felsefesi Tarihi*, çeviren. Ahmet Aydoğan, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2008, 373.

⁵ Tyanalı Apollonius, *Mektuplar*, çeviren. C. Cengiz Çevik, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, 17.

Pythagorasçı kökenler üzerinde durulacaktır. Apollonius'un iki eser kaleme aldığı bilinmektedir. Bunlardan birincisi *Mektuplar* adlı eseri iken diğeri *Kurbanlar Üzerine ve Pythagoras'ın Yaşamı* adlı eseridir. Ancak Apollonius'un ikinci eseri günümüze ulaşmamıştır.⁶ Dolayısıyla bu çalışmada günümüze ulaşan *Mektuplar* isimli eserinden hareketle Apollonius'un felsefesinde etkili olan Pythagoras (MÖ 570-495) ve Pythagorasçı düşünceye değinilecek; sonrasında da Apollonius'un sanat, bilim, matematik ve tıp gibi Pythagorasçı kökenlerine yer verilecektir. Son olarak ise Pythagorasçı ve Stoacı politika felsefesinin Apollonius'un politik düşüncesindeki etkilerine ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

Pythagoras ve Pythagorasçı Düşünce

Tyanalı Apollonius'un Pythagorasçı kökenlerine geçmeden önce Pythagoras ve Pythagorasçı düşünceye değinmek konuyu belirlemek açısından uygun olacaktır. Diogenes Laertios (MS 180-240) felsefenin iki başlangıcı olduğunu söyler. O, bunlardan birinin Anaksimandros (MÖ 610-546) diğerinin ise Pythagoras⁷ ile başladığını belirtir. Anaksimandros'un felsefesine İyon felsefesi dendiğini, bunun nedeninin ise Anaksimandros'un hocasının İyonyalı Thales (MÖ 625-547) olmasından kaynaklandığını ifade eder. Öte yandan Laertios, Pythagoras ile başlayan felsefeye de İtalya felsefesi demektedir. Çünkü Pythagoras İtalya'da uzun süre yaşamış ve burada felsefe yapmıştır.⁸ Dolayısıyla

⁶ C. Cengiz Çevik, "Sunuş", içinde *Mektuplar*, çeviren. C. Cengiz Çevik, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, viii.

⁷ Sokrates öncesi en ünlü Grek filozoflarından Pythagoras, MÖ 6. yüzyılın ortalarında İyonya bölgesinin bir parçası olan Samos (Sisam)'da doğmuştur. Bkz. Robert Audi, "The Cambridge Dictionary of Philosophy." 1995, 760. vd. Charles H. Kahn, *Pythagoras and the Pythagoreans: a brief history*, Indianapolis-Cambridge: Hackett Publishing Company, 2001, 6. vd. Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, çeviren. H. Vehbi Eralp, 5. Baskı, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998, 24.

⁸ Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çeviren. Candan Şentuna, 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, 17.

Laertios'e göre nasıl ki İyonya felsefesi Thales ile başlarsa, İtalya felsefesi de Pythagoras⁹la başlar.¹⁰

Devlet, Eğitim ve Doğa adlarında kendisine üç eser atfedilen¹¹ Pythagoras için birtakım efsanevi hikâyeler anlatılsa da Zeller, onun hakkında şu üç kesinliğe ulaşmanın mümkün olduğundan söz eder. İlk olarak Pythagoras'ın "Orphik"¹² topluluklarda görülmüş olan ruh göçü doktrinini benimsediğini söyler.¹³ Ernst von Aster, ruh göçü fikrinin Yunanistan'da Orphik denilen dini bir akıma paralel olarak ortaya çıktığını ifade eder.¹⁴ Platon, Orphik denen bazı kimselerin sığır etini yemediklerini, tanrılara sundukları sunuların canlı varlıklar olmadığını bunların yerine, çörekler, süte batırılmış ürünler ve bunun gibi başka "temiz" sunuları sunduklarını söylemektedir. Öte yandan Platon, et yemenin ve tanrıların sunaklarını kanla kirletmenin dine aykırı olduğu düşüncesinden dolayı onların bunlardan uzak durduklarından söz eder. Platon, Orphik denen bu kimselerin cansızlardan elde ettikleri besinlerle beslendiklerini ve canlılardan elde edilen her şeyden kaçınarak yaşadıklarını ifade etmektedir.¹⁵

⁹ Pythagoras, MÖ 530 yılında Samos adasından İtalya'nın güneyindeki Kroton şehrine yerleşmiştir. Bkz. Audi, "The Cambridge Dictionary of Philosophy." 1995, 760. Anthony Kenny, Pythagoras'ın Kroton'da kurduğu felsefi topluluğun aynı türdeki birçok yapılaşmanın öncü bir örneğini oluşturduğunu ifade eder. Kenny'e göre bu yapılaşma Platon (MÖ 427-347)'un *Akademisi*, Aristoteles (MÖ 384-322)'in *Lisesi*, Epikuros (MÖ 341-270)'un *Bahçesi* ve daha birçokları tarafından takip edilen bir örnek oluşturmuştur. Bkz. Anthony Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi 1. Cilt Antik Felsefe*, çeviren. Serdar Uslu, İstanbul: Küre Yayınları, 2017, 31. Ayrıca Pythagoras'ın kurduğu topluluk ya da okul sadece Kroton'da kalmamış, aynı zamanda başka bölgelerde de bu okulun "şubeler"i açılmıştır. Açılan bu şubelerin *Rhegium*, *Sicilya*, *Agrigentum* ve *Cabane*'de faaliyetlerini sürdürdükleri söylenmektedir. Bkz. Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 1, Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, 142, 143.

¹⁰ Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 382.

¹¹ Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 383, 384.

¹² "Bir din hareketi olan Orphik; şarkıcı, kâhin, büyücü Orpheus'a bağlanır: Orpheus, orphik dinin kurucusu sayılır. Thrakia'da doğan bu hareket, oradan altıncı yüzyılda Yunanistan'a ve aşağı İtalya'ya geçti. Orphik, dionysik-mistik bir kurtuluş dinidir. Homeros'taki tanrıların dindiremedikleri bir ruh ihtiyacını karşılar, giderir. (...) Bunun içinde ruh, günahından temizlenmek üzere, birçok vücutta dolaşır. Arınma, dürüst bir yaşayış, canlıların verdikleri besinlerden (et, yumurta) el çekiş sayesinde olacaktır. İyileri mutlu bir öte dünya bekler, kötüler ise ölümler hâkiminin karşısına çıkacaklar, Tartaros bataklığına götürüleceklerdir". Bkz. Behçet Necatigil, *100 Soruda Mitoloji*, 5. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, 111.

¹³ Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, 61.

¹⁴ Ernst von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, çeviren. Vural Okur, İstanbul: İm Yayınları, 2005, 78.

¹⁵ Platon, *Yasalar*, çeviren. Candan Şentuna; Saffet Babür, 3. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007, 782c-d.

Orphikçilerin bu öğretileri, Pythagoras'ın felsefesine derin bir etki yapmıştır.¹⁶ Bilhassa Pythagoras'ın hayvan eti yememesi ve ruh göçü anlayışında Orphik öğretinin izleri görülmektedir.

Zeller, ikinci kesin bilgi olarak Pythagoras'ın yaşadığı devirde büyük ilgi uyandıran bilimsel çalışmalarını takip ettiğini ifade eder. Üçüncü olarak ise üyelerinin kendilerini belirli dini ve ahlaki ilkelere göre düzenlenmiş bir hayata bağladıkları bir cemiyet kurduğunu söylemektedir.¹⁷ Bu bağlamda Pythagoras'ın izleyicileri, sahip olduklarını ortaklaşa¹⁸ kullanmaktadır ve bazı dinsel ve törensel kurallara sahiptirler. Bu kurallar saygı duruşunda bulunmak, ekmeği bölmek, ekmeğin kırıntılarını toplamamak, sağ ayakkabılarını sol ayakkabılarından önce giymek gibi¹⁹ ilkelere sahiptir.

Bu başlık altında son söz olarak Pythagoras ve Pythagorasçıların sadece ahlak ilkeleri ve ruh göçü görüşleri bulunmayıp aynı zamanda sanattan bilime ve politikaya kadar pek çok alanı kapsayacak şekilde felsefe yaptıkları bilgisini de eklemek gerekir. Nitekim Apollonius'un *Mektuplar* adlı çalışmasında Pythagorasçıların sanat, bilim, tıp, matematik ve politika felsefelerine ilişkin görüşlerine yer verdiği görülmektedir. Biz de Apollonius'un Pythagorasçı kökenlerini Pythagorasçıların bu düşüncelerinden hareketle değerlendireceğiz.

Tyanalı Apollonius'un Pythagorasçı Kökenleri

Pythagoras ve Pythagorasçı düşünce Apollonius'u başta ahlak olmak üzere sanat, politika, bilim, matematik ve tıp gibi konularda etkilemiştir. Bu etkinin izlerini Apollonius'un günümüze ulaşan *Mektuplar* adlı çalışmasında bulabilmekteyiz. Apollonius, *Mektuplar*'ında Stoacı²⁰ filozof Euphrates'e²¹ en bilge kişi olarak gördüğü Pythagoras'ın daimônlar soyuna dâhil olduğunu

¹⁶ Necatigil, *100 Soruda Mitologya*, 111.

¹⁷ Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, 61.

¹⁸ Laertios, Pythagoras'ın "Dostların malı ortaktır" diyen ilk düşünürün o olduğunu söylemektedir. Bkz. Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 385. Pythagoras'ın izleyicileri mallarını ortak paydada paylaştılar. Bkz. Iamblichus', *Life of Pythagoras, Or Pythagoric Life*, çeviren. Thomas Taylor, Londra: J.M. Watkins, 1818, 14, 42.

¹⁹ Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi 1. Cilt Antik Felsefe*, 31.

²⁰ Kıbrıslı Zenon (MÖ 334-262) tarafından kurulmuş ve Hellenistik dönemde etkili olmuş felsefe okuludur. Bkz. Ahmet Cevizci, "Paradigma Felsefe Sözlüğü", 3. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, 806.

²¹ "Stoacı Musonius'un öğrencisi olan Tyroslu Stoacı filozof Euphrates'tir." Bkz. C. Cengiz Çevik, "Açıklamalar", içinde *Mektuplar*, çeviren. C. Cengiz Çevik, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, 37.

söylemektedir.²² Bununla birlikte Apollonius'un Pythagorasçı kökenlere dair söylemlerini yine aynı kişiye verdiği cevaplarda bulabiliriz. Burada Apollonius, bir kimsenin bir Pythagorasçıyla konuşup ondan ne tür nimetler elde edeceğine yönelik²³ olarak şunları ifade etmektedir:

“Hukuk bilimi, geometri, astronomi, aritmetik, armoni, müzik bilgisi, hekimlik bilgisi, sanat ve tanrısal kehanetin bütün formları. Bunun yanı sıra, cömertliğin daha da iyi nitelikleri, ruhun büyüklüğü, ihtişam, sabitlik, saygı, bilgi, (...) hareket hızı, nefes alma hızı, rengin mükemmelliği, sağlık, cesaret, ölümsüzlük”.²⁴

Öte yandan Apollonius, *Mektuplar* adlı eserinde Euphrates'e “filozoflara yakınlık duyuyorum, ancak sofistlere,²⁵ edebiyat öğretmenlerine ve bu türden lanet olası insanlara ne şimdi yakınlık duyuyorum ne gelecekte duyacağım. Sen bu insanlardan biri olmadığın sürece bunun seninle ilgisi yok (...)”²⁶ demektedir. Bu bağlamda Apollonius, Euphrates'e sofistlikten vazgeçip vazgeçmediğini, öğrencilerinden para almadan ders verip vermediğini kendine sormasını istemektedir.²⁷ Apollonius'un Euphrates'e yönelttiği bu eleştiri Sokrates'in, sofistleri para ile ders verdikleri ve insanları kandırdıkları için eleştirmesini hatırlatmaktadır.²⁸ Apollonius'un Euphrates'i sofistler gibi parayla ders verip vermediğine yönelik eleştirmesinin bir başka nedeni Pythagoras²⁹ gibi filozofu “bilgelik sevgilisi”³⁰ olarak görmesindedir. Bununla birlikte Apollonius, Euphrates'e: “Platon erdemini öğretmenin olmadığını söyler. Bir insan bu ilkeye değer vermez ve ondan hoşnut olmazsa, aksine para karşılığında

²² Apollonius, *Mektuplar*, 18.

²³ Robert J. Penella, *The Letters of Apollonius of Tyana: A Critical Text with Prolegomena, Translation and Commentary*, EJ: Brill, 1978, 63.

²⁴ Penella, *The Letters of Apollonius of Tyana: A Critical Text with Prolegomena, Translation and Commentary*, 63.

²⁵ “Sofist terimi ile sadece hiçbir ahlaki değer taşımayan sözlerle dolu konuşmalarıyla dinleyicileri etkileyen hatipler hedeflenmez, en ünlü sofistlerden edebiyat alanında öğrenci yetiştiren hocalara kadar retorik felsefenin önüne geçmesine neden olan herkes ve tüm retorik kültürü eleştirilir.” Bkz. Çevik, “Açıklamalar”, 39.

²⁶ Apollonius, *Mektuplar*, 1.

²⁷ Apollonius, *Mektuplar*, 1.

²⁸ Platon, *Sokrates'in Savunması*, çeviren. Teoman Aktürel, içinde Diyaloglar, 7. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010, 20e.

²⁹ Laertios, Pythagoras'ın, kendisini ilk filozof olarak adlandıran kişi olduğunu ve felsefe sözcüğünü “bilgelik sevgisi” diye ilk kez kullanan düşünür olduğunu söylemektedir. Bkz. Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 16, 17.

³⁰ Penella, *The Letters of Apollonius of Tyana: A Critical Text with Prolegomena, Translation and Commentary*, 51.

satılabilir olursa, kendini birçok efendiye teslim etmiş olur”³¹ demektir. Apollonius burada Euphrates’e Platon düşüncesinden hareketle erdemın öğretmeni olmadığını söylerken aynı zamanda sofistçe yaşam tarzına karşı çıkmaktadır.

Apollonius, *Mektuplar*’ında kendisine yönelik suçlamalara da yer vermektedir. Apollonius’un, kendisine yapılan suçlamalara karşı verdiği yanıtlar dikkatle incelendiğinde Pythagorasçı düşüncenin Apollonius düşüncesindeki etkileri görülmektedir. Apollonius’un, özellikle Euphrates’e verdiği yanıtlar üzerinden bu etkiyi görebiliriz. Nitekim Euphrates’e kendisinin her tür banyodan uzak durduğu yönündeki eleştirileri³² dile getirerek tıpkı, Pythagorasçılar gibi yıkanmadığına yönelik bir eleştiri aldığını³³ söyler.³⁴

Mektuplar adlı çalışmasının aynı yerinde Apollonius, saçını uzattığı ve keten giysi giydiği yönündeki eleştirilere karşı bu tercihin kutsallığın en saf hâli olduğunu söylemektedir.³⁵ Öte yandan keten giysi ve diğer konularda Zeller, rahiplerin keten bezinden³⁶ dikilmiş elbiseler giymeleri, her türlü yemin ve kanlı sunu³⁷ yasağına uymaları, riyazi ve felsefi topluluklarda mal ortaklığı ve efsanelerin olması gibi şeylerin eski Pythagorasçılara atfedilen diğer müesseselerden olduğunu söyler.³⁸ Burada daha önce Platon’un da söz ettiği Orphik gelenekte gördüğümüz tanrı sunaklarının kanla kirlenmesine karşı olma düşüncesini³⁹ Pythagorasçılıkta görmekteyiz. Benzer şekilde Apollonius da *Mektuplar*’ında Delphoi’daki rahiplere insanların başlarına gelen felaketlerin ve kentlerin başlarına gelen yıkımların nedeni olarak onların sunuları kanla kirlenmesinin neden olduğunu söylemektedir.⁴⁰ Dolayısıyla Apollonius’un keten

³¹ Apollonius, *Mektuplar*, 7.

³² Apollonius, *Mektuplar*, 3.

³³ Çevik, “Açıklamalar”, 46.

³⁴ Apollonius’un soğuk suyla yıkandığı ve ayaklarını yıkadığı bilinmektedir. Bununla birlikte Pythagorasçıların yıkanması hususunda farklı yorumlar söz konusudur. Bkz. Çevik, “Açıklamalar”, 46.

³⁵ Apollonius, *Mektuplar*, 3.

³⁶ Laertios, bazı kimselerin Pythagoras için keten giysi giymediğini çünkü daha henüz onun yaşadığı bölgeye gelmediğini ifade eder. Bkz. Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 388.

³⁷ Laertios, Pythagoras’ın Tanrılara kurban kesip götürmeyi yasakladığını ve bir tek kansız sunağına tapılmasına izin vermekte olduğunu söyler. Bkz. Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 389.

³⁸ Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, 376.

³⁹ Platon, *Yasalar*, 782d.

⁴⁰ Apollonius, *Mektuplar*, 9.

giysi giymesi, sunuların kanla yapılmasına karşı çıkması Pythagorasçı yaşam tarzının bir göstergesidir.

Pythagorasçı bir düşünür Apollonius, *Mektuplar* adlı eserinde az ve öz konuşması nedeniyle suçlanmasına karşı evet cevabını verir çünkü susma kudretine sahip olduğunu söylemektedir.⁴¹ Apollonius, susmayı bir acizlik değil aksine bir güçlülük olarak görmektedir. Stoacı filozof Lucius Annaeus Seneca (MÖ 4-MS 65), Pythagorasçılığa katılan bir kişinin beş yıl suskun kalması gerektiğini ifade eder.⁴² Nitekim Philostratus, Apollonius'un Pythagorasçı öğretiyeye uyarak hayatının beş yılını hiç konuşmayarak geçirdiğinden söz eder.⁴³ Dolayısıyla Pythagorasçılıktan etkilenen Apollonius onlardan aldığı eğitim sayesinde kendini denetim altında tutmuştur ve yine bu eğitim sayesinde ahlaksal yaşamını da şekillendirmiştir.⁴⁴

Apollonius, her tür etten ve tüm hayvanlardan uzak durması (vejetaryenlik) nedeniyle suçlanmasına karşı kendisini insan yapanın bu olduğunu söylemektedir.⁴⁵ Apollonius, Pythagorasçı düşüncenin de etkisiyle hayvani hayat olan şeylere dokunmayı reddettiğini söylemiş ve buna sebep olarak bunların zihni yormasına dikkat çekmiştir. O, yegâne saf besin çeşidinin doğada üretilen meyve ve sebzeler olduğu kanaatindedir. Şarap meyveden yapılıyor olmasına rağmen ondan uzak durmuştur. Çünkü ona göre şarap, beden ruhunu bulanık hale getirmekte ve zihnin dengesini bozmaktadır.⁴⁶ Iamblichus (MS 242-325), Pythagoras'ın da şaraptan ve hayvansal gıdalardan⁴⁷ tamamen kaçındığını ve bunlardan da önce açgözlülüğünden kaçınarak kendisini hafif ve sindirimi kolay besinlerle sınırladığını ifade eder.⁴⁸ Bu nedenle

⁴¹ Apollonius, *Mektuplar*, 3, 4.

⁴² Lucius Annaeus Seneca, *Ahlak Mektupları*, çeviren. Türkân Uzel, İstanbul: Jaguar Kitap, 2018, 175.

⁴³ Philostratus, *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*, Volume I, x, 37, 39.

⁴⁴ Mehmet Evren, "Tyanalı Apollonius ve Yunan/Roma Medeniyeti'ne Katkıları", içinde *Tyana Kazı ve Araştırmalar - I*, ed. Osman Doğanay, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2019, 164.

⁴⁵ Apollonius, *Mektuplar*, 4.

⁴⁶ G.R.S. Mead, *Apollonius of Tyana, the Philosopher-reformer of the First Century, A.D.* London and Benares: Theosophical publishing society, 1901, 66, 67.

⁴⁷ Laertios, kimilerine göre Pythagoras, sadece gündüz vakti ağzına şarap sürmezdi ve nadiren de olsa deniz ürünü yerd. Bkz. Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 388.

⁴⁸ Iamblichus', *Life of Pythagoras, Or Pythagoric Life*, 1818, 7.

Pythagoras'ta olduğu gibi beden sağlığı ve zekâ keskinliği anlayışı⁴⁹ Apollonius düşüncesinde de mevcuttur.

Bununla birlikte Apollonius, kendisini bilge sananlara şöyle seslenmektedir: “Biri benim öğrencim olduğunu iddia ederse, onun da kapalı alanda kalması, yıkanmaktan kaçınması, hayvanları öldürmemesi veya etlerini yememesi(…)”⁵⁰ gerekir. Apollonius’un bu düşüncesinin kökeninde Pythagoras’ın, ruhun bedenle birlikte ölmediği ama başka bir yere göçtüğü, belki de farklı türden bir hayvanın bedenine girdiği şeklindeki anlayışın olduğu görülmektedir.⁵¹ Pythagoras’ın Apollonius üzerindeki tesiri ruh göçü, ruhun ölümsüzlüğü ve ruhun arındırılması gibi fikirlerinde de gözlemlenebilmektedir. Pythagoras’a göre ruh bedene zincirlenmiştir ve beden ruh için bir hapisanedir. Bedenin ölümüyle birlikte ruh başka bir bedene göç eder. Ancak Pythagoras’a göre ruhun asıl çabası veya hedefi; özgürce yaşamak, yani bedene bağımlı olmaksızın mutlak ruh durumuna ulaşabilmek olmalıdır.⁵²

Apollonius, *Mektuplar*’ında Seleukeia’nın meclis üyelerine: “Straton kendisinde ölümlü olan her şeyi toprakta bırakarak insanlık hâlini terk etti. Ancak hâlâ burada cezalandırılmakta veya başka bir deyişle yaşamakta olan bizler onun kaygılarını sürdürmeyi düşünmeliyiz”⁵³ demektedir. Bu bağlamda Apollonius insanların hayat adını verdikleri ömürleri süresince bir hapiste olduğunu ifade eder. Nitekim Apollonius, ölmeye yazgılı bedene zincirlenmiş olan ruhun birçok şeye katlandığını ve insanın başına gelen her şeyin esiri olduğunu söylemektedir. Apollonius, yalnızca hayattayken değil öldükten sonra da bilgeliğin izleyicisi olan kişilere bir mucize olarak ruhun ölümsüzlüğünü anlatmaya devam ettiğini ifade eder.⁵⁴

Bu durum Platon’un *Phaidon* adlı diyaloglarında geçen ruhun ölümsüzlüğü⁵⁵ ve beden ruhun hapisanesi olduğu fikrini hatırlatmaktadır:

⁴⁹ Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 386.

⁵⁰ Apollonius, *Mektuplar*, 14.

⁵¹ Kenny, *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi 1. Cilt Antik Felsefe*, 31, 32.

⁵² Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, 81, 82.

⁵³ Apollonius, *Mektuplar*, 6.

⁵⁴ Çevik, “Açıklamalar”, 55.

⁵⁵ Platon, *Phaidros* diyalogunda ruhun ölümsüzlüğünden söz eder. Bkz. Platon, *Phaidros*, çeviren. Furkan Akderin, İstanbul: Say Yayınları, 2017, 244-246. Platon, insan ruhunun sonsuzluğundan ve hiç yok olmadığından *Devlet* isimli diyalogunda da söz eder. Bkz. Platon, *Devlet*, çeviren. Sabahattin Eyüboğlu; M. Ali Cimboz, 23. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, 608d, 611c. Platon *Menon* diyalogunda “İnsan ruhu ölmez, bazan hayattan uzaklaşır (ki biz buna ölüm diyoruz), bazan yeniden hayata döner (...)”

“Bilgeliğin peşinden koşanlar, felsefe ruhlarını kavrayıncaya kadar, biçare mahkûm gibidirler. Ruh ve bedenleri birbirine yapışmıştır. Gördükleri şeyi sanki hapsedilmişler gibi, o bedeninin yardımıyla demirler arasından görürler. Gerçek bir bilgisizlik içindedirler. (...) Hapishlik tutkuların bir eseridir. Hapis bağların sıklaşmasına yardımcı olur.”⁵⁶

Platon, bir başka diyalogu *Gorgias*'ta benzer düşünceleri sürdürmektedir:

“Belki aslında birer ölüyüz bizler de. Bir gün, bilgili bir adamdan işittiğim gibi, yaşamımız bir ölüm, bedenimiz bir mezardır ve ruhumuz da tutkuların bulunduğu yer, yaradılışı gereği, en zıt içtepileye boyun eğer. *Sicilyalı ya da İtalyalı* ⁵⁷ zeki bir efsane yazarı, sözcükler üstünde oynayarak ruhun bu yerine, uysallığı ve saflığı yüzünden fıçı der; akılsızlara da aynı adı verir.”⁵⁸

Görüldüğü üzere Pythagorasçı ruhun ölümsüzlüğü fikri Platon'un *Phaidon* ve *Gorgias* diyaloglarında ruhun sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü gibi düşüncelerinde yer almaktadır. Benzer şekilde Pythagorasçı düşünce Apollonius'u dünya hayatında bedene zincirlenmiş bir ruh anlayışı ve sonrasında ruhun ölümsüzlüğü düşüncesiyle etkilemiştir.

Pythagorasçılıkta ruh ölümsüz olmakla birlikte ruhun arındırılması sağlıklı bir yaşam için gereklidir. Bu konuda Kranz, Pythagorasçı felsefede ruhun arındırılması için hekimlik ve musiki sanatının icra edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁵⁹ Bu bağlamda Apollonius bir hekim olan Crito⁶⁰'ya şunları ifade eder: Pythagoras sahip olduğumuz en kutsal şeyin şifa sanatı olduğunu iddia etmiştir. Ne ki, en kutsal şey şifa sanatıysa, o zaman bedene olduğu kadar ruha da özen göstermemiz gerekir; şöyle ki, bir canlı, en yüksek unsuru bakımından

Bkz. Platon, *Menon*, çeviren. Adnan Çemgil, 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009, 81c. Bununla birlikte Platon pek çok diyalogunda ruhun sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü düşüncelerine yer vermektedir.

⁵⁶ Platon, *Phaidon*, çeviren. Furkan Akderin, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2015, 83e, 106e.

⁵⁷ “Sicilyalı” sözü ile filozof Empedokles'in; “İtalyalı” ile de bir Pythagorasçının kastedildiği sanılmaktadır. Bkz. Eflatun, “Gorgias, Ya da Belâgat Üzerine”, içinde *Büyük Klasikler Eflatun II*, çeviren. Sema R. Güzelşen; Mehmet Rifat, İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1975, 369. 13. dipnot.

⁵⁸ Eflatun, “Gorgias, Ya da Belâgat Üzerine”, 493b.

⁵⁹ Kranz, *Antik Felsefe ve Metinlerle Açıklamalar*, 135.

⁶⁰ “T. Statilius Crito, Ulpia Herakleiali bir hekimdir.” Bkz. Çevik, “Açıklamalar”, 67.

eğer ki hastalıklıysa, sağlıklı olamaz.⁶¹ Apollonius, burada Pythagorasçı düşüncede de yer verilen en tanrısal olanın tıp olmasının yanı sıra daha sağlıklı yaşamın ruhla ilgili olduğunu düşünmektedir.

Apollonius kendisinin kehanet ilmiyle uğraşması nedeniyle yöneltilen eleştiriye “Evet, çünkü çoğu şey belirsiz, geleceği bilmek başka türlü mümkün değil”⁶² diye yanıt vermektedir. Bu durum Pythagorasçılarda ya vasitasız keşifle veya kehanetle ya da tanrının hidayetine özel biçimde kavuşulan rabbani ilhamı yayan, duyuran bilgiler vasıtasıyla gerçekleşir.⁶³ Apollonius, Pythagorasçı “Sayılar”⁶⁴ ve onların “Sırları” ile ilgilenen ve bunlardan istifade ederek çeşitli öngörüler, kehanetler ve varsayımlar oluşturan anlayışı benimsemiştir. Apollonius’un, ilgilendiği sayılar ve bunlara ait ilim olan numerolojinin aynı zamanda astroloji, alşimizm (simyacı) ve hermetizm ile bağlantılı olduğu söylenmektedir. Nitekim bu sayıların ezoterik değerleri hermetistlere göre insanların yaşamlarını yönlendirmektedir.⁶⁵

Bu bölümde son söz olarak Pythagoras ve Pythagorasçıların ahlak, sanat, tıp, matematik vb. alanlarda Apollonius üzerindeki etkisine değindikten sonra onların, politika ve yönetime dair düşüncelerinin Apollonius üzerindeki etkisine geçebiliriz.

Apollonius’un Politika Felsefesine Dair Pythagorasçı ve Stoacı Etkiler

Apollonius, politika felsefesine dair Miletoslulara şöyle seslenmektedir: “Oğullarınızın babalarına, gençlerinizin yaşlılara, kadınlarınızın erkeklere, erkeklerinizin yöneticilere, yöneticilerinizin yasalara, yasalarınızın filozoflara,

⁶¹ Philostratus, *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*, Volume II, 1912, 427.

⁶² Apollonius, *Mektuplar*, 3.

⁶³ Karl Vorlander, *Felsefe Tarihi*, çeviren. Mehmet İzzet; Orhan Saadeddin, İstanbul: İz Yayıncılık, 2008, 206.

⁶⁴ Aristoteles, Pythagorasçıların matematiğe kendini ilk veren insanlar olduğunu ve matematik ilkelerini her şeyin ilkeleri olarak gördüklerini söylemektedir. Ona göre Pythagorasçılar, sayıların öğelerinin, her şeyin öğeleri olduğunu ve bütün göğün bir ahenk ve bir sayı olduğunu düşünmüşlerdir. Bkz. Aristoteles, *Metafizik*, çeviren. Ahmet Arslan, 4. Baskı, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2012, 99, 100. Pythagorasçılıkta mistik ve matematiksel öğeler bulunmakla birlikte felsefelerini belirleyen en önemli unsur, sayılarla ilgili olan kozmostaki düzen, ahenk ve harmonidir. Bkz. Ahmet Cevizci, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 6. Baskı, İstanbul: Asa Kitabevi, 2012, 57.

⁶⁵ Aytunç Altındal, *Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2005, 31.

filozoflarınızın tanrılara, tanrılarınızın da inanca ihtiyacı var.”⁶⁶ Apollonius’un burada Pythagorasçı düşüncenin “kralın bilge” olması gerektiği şeklindeki anlayışını ve bilge kralın ilk tanrıyı taklit eden ve ancak ona öykünen kişi olduğu fikrini kabul ettiği ifade edilir.⁶⁷

Pythagoras, insan ruhunun akıl, mantık ve tutku olmak üzere üç bölümden oluştuğunu ifade eder. O, akıl ve tutkunun diğer hayvanlarda olmasına rağmen mantık kısmının sadece insanlara özgü olduğunu söylemektedir ve Pythagoras’a göre ruhun akıl bölümü ölümsüzdür.⁶⁸ Buradan hareketle Pythagoras ve Pythagorasçılıkta yer alan bu düşünce daha sonra Platon’un devlet ve toplum felsefesinde görülür. Öyle ki Platon *Devlet* adlı eserinde akıl, irade ve istek anlayışına karşılık gelen üç sınıftan söz eder. Nitekim Platon, bilgelerin yönetici olduğu⁶⁹ ve bunun yanında koruyucuların⁷⁰ ve üreticilerin⁷¹ yer aldığı bir kategorik eşitlikten yanadır. Zira Platon’a göre “her üç bölümünün kendi payına düşen işi yaptığı”⁷² zaman adil insan ve adil bir devlet ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla Platon’un bu düşüncesi M. A. Ağaoğulları’nın belirttiği üzere, Pythagorasçılıkta düzenin gerçekleşebilmesi için, yetkin bir sayı olan kare sayısının belirttiği adaletin yerleşmesi, yani her kişinin yaradılışına uygun yerlerde bulunması gerektiği anlayışını hatırlatmaktadır.⁷³ Bununla birlikte Ağaoğulları, Pythagorasçılıkta her insanın akıl, ruh (yüreklilik) ve istek gibi üç öğeden oluştuğunu ifade etmektedir. Pythagorasçılıkta akıl ögesinin ağır bastığını ve bu kişilerin topluma egemen olup, ruh ve istek ögelerinin hâkim olduğu insanları yönetmesi gerektiğini söylemektedir.⁷⁴ Dolayısıyla Pythagorasçı düşüncede yer alan “kralın bilge olması” anlayışı daha önce de ifade edildiği gibi Apollonius tarafından kabul görmektedir. Bununla birlikte

⁶⁶ Apollonius, *Mektuplar*, 10.

⁶⁷ Çevik, “Açıklamalar”, 74.

⁶⁸ Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 391.

⁶⁹ Platon, *Devlet*, çeviren. Cenk Saraçoğlu; Veysel Atayman, İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2005, 473d.

⁷⁰ Platon, *Devlet*, 484b.

⁷¹ Platon, *Devlet*, 415c.

⁷² Platon, *Devlet*, 441d.

⁷³ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Eski Yunan’da Siyaset Felsefesi*, Ankara: V Teori Yayınları, 1989, 43.

⁷⁴ Ağaoğulları, *Eski Yunan’da Siyaset Felsefesi*, 43.

Apollonius, Pythagorasçı bilgelerin yönetim anlayışını ve Pythagorasçı düşüncede bulunan ve temeli kardeşlik⁷⁵ olan ruh göçü fikrini⁷⁶ de kabul eder.

Apollonius, sadece Pythagorasçı politika anlayışından etkilenmemiştir; aynı zamanda Stoacı düşünürlerin etik ve politikaya dair düşüncelerinden etkilenmiştir. Apollonius, kimi Stoacı düşünürlerin⁷⁷ etik ve politika felsefesine dair görüşlerini de paylaşır. Stoa felsefesinin kurucularından Kıbrıslı Zenon (MÖ 334-262) "Bir Devlet'in içinde, sitelere ve her biri farklı yasalara sahip olup ötekileri yabancılar ve düşmanlar olarak gören halkalara bölünmüş bir dünya düzenine karşı sesini yükseltir"⁷⁸ düşüncesini benzer şekilde Apollonius'un, "Tüm yeryüzünü kendi vatanımız, insanların hepsini kardeşlerimiz ve dostlarımız olarak görmemiz soylu bir tavidir"⁷⁹ anlayışında bulmaktayız. Bununla birlikte Apollonius, bu düşüncesiyle çağdaşı olan Stoacı filozof Seneca'nın, "Ben dünyanın bir tek köşesi için doğmadım; koskoca dünya, yurdumdur benim!"⁸⁰ fikrini de paylaşmaktadır.

Apollonius'a göre, "Hepimiz Tanrı'yla akrabayız, tek bir doğamız var, her bir insanla aynı düşünce ve duyguları paylaşıyoruz, nerede ve nasıl dünyaya gelmiş olursak olalım, ister yabancı ister Yunanlı olalım, insan olduğumuz sürece bu böyledir."⁸¹ Apollonius'un bu düşüncesi de Stoa felsefesinde anlamını bulur. Nitekim azatlı köle Epiktetos (MS 50-130) ve imparator Marcus Aurelius (MS 121-180)'un Stoacı düşüncede birleşmesi, Stoacı felsefenin tüm insanları kardeş ve dünya vatandaşı olarak gören anlayışın ürünü olsa gerektir. Bu nedenle ortak bir insan doğasına inanan Stoacıların⁸² cinsiyet, ırk, ulus gibi farklılıkları önemsiz

⁷⁵ Pythagorasçılar tarafından bitkiler de dâhil olmak üzere bütün canlı ve organik varlıklara, ruhsal daimonların(yol gösterici güç) tecessümünü temsil etmeleri nedeniyle birbirleriyle ilişkili olarak görülmektedir. Bkz. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, 63. Ayrıca Guthrie, ruh göçü olağan şeyse tüm canlılar birbirlerine akraba demektir. Buradan da doğanın kardeşliğini savlayan Pythagorasçı öğretici çıkar. Bkz. W.C.K. Guthrie, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, çeviren. Ahmet Cevizci, 2. Baskı, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999, 41.

⁷⁶ Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, 63.

⁷⁷ Stoacı düşünürlerle Kleanthes (MÖ 331-232), Khryssipos (MÖ 280-210), Panetius (MÖ 185-122), Posidonius (MÖ 135-51), Seneca, Epiktetos, Marcus Aurelius gibi isimleri sayabiliriz.

⁷⁸ Jean Brun, *Stoa Felsefesi*, çeviren. Medar Atıcı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, 108.

⁷⁹ Apollonius, *Mektuplar*, 15.

⁸⁰ Seneca, *Ahlak Mektupları*, 115.

⁸¹ Apollonius, *Mektuplar*, 15.

⁸² Zenon, *İnsan Doğası Üzerine* isimli eserinde insanın ereğinin doğaya uygun yaşamak olduğundan söz eder. Aynı zamanda bu erdeme uygun yaşamaktır. Çünkü ona göre doğa bizi erdeme yöneltir. Bir başka Stoacı düşünür Khryssipos, *Erekler Üzerine* isimli eserinde insan yapısının evrenin bir parçası olduğundan söz etmektedir. Bu nedenle amaç doğaya uygun yaşamaktır. Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 331, 332.

gören görüşlerinin benzeri Apollonius'ta da mevcuttur. Bununla birlikte Apollonius'un, Stoacılığın genel dünya görüşünün bir neticesi olan, evrendeki her şey arasında karşılıklı bir ilişki, yakınlık ve akrabalık olduğu fikrini⁸³ kabul ettiği görülmektedir. Dolayısıyla Apollonius, Stoa felsefesinin "Bilge kişi, sırf insanın doğduğu ülkenin vatandaşı değil, dünyanın vatandaşıdır"⁸⁴ anlayışını da paylaşmaktadır.

Bu bölümde son söz olarak Apollonius'un, Pythagorasçı düşüncede bulunan temeli kardeşlik fikrini ve Pythagorasçı filozof kral anlayışına ek olarak Stoacı kozmopolit anlayışı da savunduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Kendisini Pythagorasçı bir düşünür olarak nitelendiren Tyanalı bilge Apollonius'un Pythagoras ve Yeni Pythagorasçı kökenleri üzerine pek çok şey ifade edilebilir. Öncelikle Apollonius'un, *Mektuplar* adlı eserinde bilhassa ahlaksal yaşama ilişkin koyduğu kuralların Pythagorasçı kökenleri olduğu görülmektedir. Zira Apollonius, Pythagorasçı eğitim sayesinde bu kuralları kendi takipçileri için de koymuştur. Bununla birlikte Apollonius'un felsefesinde yer alan ruh göçü, ruhun ölümsüzlüğü ve ruhun arındırılması gibi konularda Pythagorasçı kökenler bulunmaktadır. Nitekim Pythagorasçı düşüncede ruhun arındırılması söz konusu olduğunda musiki ve tıp önem kazanmakta idi. Pythagorasçı düşünceden etkilenen Apollonius için de ruhun arındırılması ve sağlıklı yaşam önem arz etmektedir.

Apollonius, Stoacı düşünür Euphrates'i eleştirirken aynı zamanda sofistçe yaşam tarzına karşı çıkmaktadır. O, bu eleştiriye dile getirerek Platon gibi erdemini öğretilmeyeceğine dair görüşlerini de paylaşmaktadır. Apollonius tıpkı Sokrates gibi, para karşılığında ders veren sofist zihniyeti şiddetle eleştirmektedir. Bu eleştiri aynı zamanda Apollonius'un sofist düşüncenin aksine gerçek bilgeliği arayışından kaynaklanmaktadır. Nitekim Pythagoras gibi, Apollonius da *Mektuplar*'ında bilgelik sevdalısı⁸⁵ olduğunu ifade eder.

⁸³ Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 4, Helenistik Dönem Felsefesi: Epikuroşular Stoacılar Septikler*, 206.

⁸⁴ Brun, *Stoa Felsefesi*, 107.

⁸⁵ Penella, *The Letters of Apollonius of Tyana: A Critical Text with Prolegomena, Translation and Commentary*, 51.

Apollonius'un yönetim ve politika felsefesine dair düşünceleri ile kralın/yöneticinin bilgilerden olması anlayışının kökeninde de Pythagorasçı düşünce yer almaktadır. Bununla birlikte Pythagorasçı etkiler taşıyan Apollonius, Stoacıların bilge kişinin, sadece doğduğu ülkenin yurttaşı olmayıp bilgenin aynı zamanda dünya vatandaşı olduğu şeklindeki anlayışlarını da benimsemektedir. Dolayısıyla Apollonius'un Pythagorasçı düşünce yanında Stoacı düşünceyi de dikkate aldığı ve bu yönüyle her iki düşünceyi de sentezleyen bir düşünür olduğu görülmektedir.

Son olarak Yunan ve Roma medeniyetine pek çok alanda katkısı bulunan Tyanalı bilge Apollonius'un, Sokrates, Platon ve Stoacı pek çok düşünür ve düşünce ile ilgilenmiş olduğu görülmektedir. Ancak en fazla etkilendiği filozof ve felsefî anlayış Pythagoras ve Yeni Pythagorasçılık olmuştur. Apollonius'un bu doğrultuda ortaya koymuş olduğu düşünceleri ve eleştirileri düşünce tarihi açısından değerlidir.

TYANALI APOLLONIUS'UN PYTHAGORASÇI KÖKENLERİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME
Mehmet EVREN

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali. *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*. Ankara: V Teori Yayınları, 1989.
- Altındal, Aytunç. *Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
- Apollonius, Tyanalı. *Mektuplar*. çeviren. C. Cengiz Çevik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Aristoteles. *Metafizik*. çeviren. Ahmet Arslan. 4. Baskı. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2012.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi 1, Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi 4, Helenistik Dönem Felsefesi: Epikuroşular Stoacılar Septikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Aster, von Ernst. *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*. çeviren. Vural Okur. İstanbul: İm Yayınları, 2005.
- Audi, Robert. "The Cambridge Dictionary of Philosophy." 1995.
- Brun, Jean. *Stoa Felsefesi*. çeviren. Medar Atıcı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Cevizci, Ahmet. *İlkçağ Felsefesi Tarihi*. 6. Baskı. İstanbul: Asa Kitabevi, 2012.
- Cevizci, Ahmet. "Paradigma Felsefe Sözlüğü." 3. Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Çevik, C. Cengiz. "Açıklamalar", İçinde *Mektuplar*. çeviren. C. Cengiz Çevik, 37-93. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Çevik, C. Cengiz. "Sunuş", İçinde *Mektuplar*. çeviren. C. Cengiz Çevik, vii-xvii. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Eflatun, "Gorgias, Ya da Belâgat Üzerine", İçinde *Büyük Klasikler Eflatun II*. çeviren. Sema R. Güzelşen; Mehmet Rifat, 303-416. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1975.
- Evren, Mehmet. "Tyanalı Apollonius ve Yunan/Roma Medeniyeti'ne Katkıları", İçinde *Tyana Kazı ve Araştırmalar - I*. 155-182. ed. Osman Doğanay, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2019.

- Guthrie, W.C.K. *İlkçağ Felsefe Tarihi*. çeviren. Ahmet Cevizci. 2. Baskı. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999.
- Iamblichus'. *Life of Pythagoras, Or Pythagoric Life*. çeviren. Thomas Taylor. Londra: J.M. Watkins, 1818.
- Kahn, Charles H. *Pythagoras and the Pythagoreans: a brief history*. Edicoes: Loyola, 2001.
- Kenny, Anthony. *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi 1. Cilt Antik Felsefe*. çeviren. Serdar Uslu. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Kranz, Walther. *Antik Felsefe ve Metinlerle Açıklamalar*. çeviren. Suad Y. Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1984.
- Laertios, Diogenes. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. çeviren. Candan Şentuna. 3. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Mead, G.R.S. *Apollonius of Tyana, the Philosopher-reformer of the First Century. A.D.* London and Benares: Theosophical publishing society, 1901.
- Necatigil, Behçet. *100 Soruda Mitolojya*. 5. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989.
- Platon. *Devlet*. çeviren. Sabahattin Eyüboğlu; M. Ali Cimboz. 23. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Platon. *Devlet*. çeviren. Cenk Saraçoğlu; Veysel Atayman. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2005.
- Platon. *Menon*. çeviren. Adnan Çemgil. 6. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009.
- Platon. *Phaidon*. çeviren. Furkan Akderin. 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Platon. *Phaidros*. çeviren. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Platon. *Sokrates'in Savunması*. İçinde Diyaloglar. çeviren. Teoman Aktürel. 11-42. 7. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Platon. *Yasalar*. çeviren. Candan Şentuna; Saffet Babür. 3. Baskı. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007.
- Robert. J. Penella. *The Letters of Apollonius of Tyana: A Critical Text with Prolegomena, Translation and Commentary*. Ej: Brill, 1978.

TYANALI APOLLONIUS'UN PYTHAGORASÇI KÖKENLERİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME
Mehmet EVREN

Philostratus, Lucius Flavius. *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*. Volume I. çeviren. F.C. Conybeare, Londra: William Heinemann, 1912.

Philostratus, Lucius Flavius. *The Life of Apollonius of Tyana: the Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*. Volume II. çeviren. F.C. Conybeare, Londra: William Heinemann, 1912.

Seneca, Lucius Annaeus. *Ahlak Mektupları*. çeviren. Türkân Uzel. İstanbul: Jaguar Kitap, 2018.

Ünal, Ahmet. "Sunuş: Yeni Türk Kazıları Başlarken Güney Kapadokya'nın Eşsiz Metropolü Tyana Üzerine Bazı Düşünceler", İçinde *Tyana Kazı ve Araştırmalar – I*. 9-18. ed. Osman Doğanay. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2019.

Vorlander, Karl. *Felsefe Tarihi*. çeviren. Mehmet İzzet; Orhan Saadeddin. İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.

Zeller, Eduard. *Grek Felsefesi Tarihi*. çeviren. Ahmet Aydoğan. 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları, 2008.

Weber, Alfred. *Felsefe Tarihi*. çeviren. H. Vehbi Eralp. 5. Baskı. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998.